

# Лекція 4. СВІДОМІСТЬ

## План

- 1.Відображення як загальна властивість матерії.
- 2.Виникнення свідомості та її суспільна природа.
- 3.Структура та функції свідомості.
- 4.Форми та рівні суспільної свідомості.

# Відображення

- - це загальна властивість матеріальних систем власними змінами відображати особливості взаємодіючих з ними інших матеріальних тіл.
- 
- **ФОРМИ ВІДОБРАЖЕННЯ:**
- - *Відображення в неживій природі* – фізико-хімічні зміни в природних об'єктах як результат впливу чи взаємодії (наприклад, ландшафт місцевості після землетрусу).
- - *Відображення в живій природі* – наприклад, зникнення деяких видів тварин після зміни клімату, поява психіки у тварин.
- - *Відображення в соціумі* – індивідуальна та суспільна свідомість.

# ВІДОБРАЖЕННЯ на рівні живої природи

- називають **інформаційним**, бо інформація є фундаментом життя;
- **генетична інформація** ~ це специфічна форма відображення попередньої історії розвитку живих об'єктів у молекулах **ДНК**;
- **імунітет** – ще одна найважливіша форма інформаційного відображення у живих організмах, за допомогою якої відбувається «розпізнавання» власних та чужих елементів у внутрішньому середовищі організму.

# Свідомість

- – це властивість високоорганізованої матерії - людського мозку;
- – вища форма відображення дійсності в ідеальних образах;
- – продукт соціально-історичного розвитку;
- – регулятор поведінки людини.

(З.Фрейд був проти останнього положення – він вважав, що ВОНО (інстинкт) керує людиною, а не її розум).

# Матеріалістична філософія розглядає свідомість:

- як результат розвитку матерії;
- як суб'єктивний образ навколишнього світу;
- як ідеальне;
- як процес мислення, що супроводжується певними біохімічними, фізіологічними та іншими змінами в мозку, але не вони становлять зміст свідомості;
- .

# КОНЦЕПЦІЇ ВИНИКНЕННЯ СВІДОМОСТІ

## **1. Концепція еволюції**

Ч. Дарвін в своїй теорії стверджує, що внаслідок боротьби за існування та пристосування до умов довкілля відбувається удосконалення видів живих організмів, з'являються психіка та людська свідомість.

## **2. Трудова концепція (походження свідомості внаслідок розвитку праці)**

враховується археологією та антропологією. Але вона не пояснює, чому при наявності "праці із знаряддями" історичний процес формування свідомості був загальмований на дуже тривалий час.

### **3. Концепція походження свідомості з єдиного інформаційного поля**

**наголошує на тезі:**

**- усі процеси світу супроводжуються обміном інформацією. Людська свідомість — один із проявів інформаційних процесів.**

#### **4. СУБСТАНЦІЙНА КОНЦЕПЦІЯ** **розглядає свідомість:**

- як виявлення (прояв) вихідної засади світу - Духу, або Ідеї, або світового Розуму (інтелекту);
- як творіння Бога.

# **Структура свідомості:**

- – знання;
- – мислення ;
- – почуття, емоції;
- – пам'ять;
- – воля;
- – самосвідомість.

# МИСЛЕННЯ

- здібність встановлювати зв'язок між явищами в поняттях;
- містить *інтелектуальні процеси* (планування планування, проектування планування, проектування, оцінювання, розуміння тощо) й *інтелектуальні операції* (аналіз (аналіз, синтез (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення тощо).

# ПОЧУТТЯ

- Почуття — це переживання ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких викликає позитивні або негативні емоції — радість, любов, гордість або сум, гнів, сором тощо. На відміну від емоцій і настроїв, почуття мають виражену об'єктивну прив'язку: вони виникають стосовно до чого або когось, а не ситуації в цілому. «Я боюсь цієї людини» — це почуття, а «Мені страшно» — це емоція.

# ЕМОЦІЇ – стан хвилювання, збудження людини

- Класи емоційних станів – настрій, пристрасть, афект. Виокремлюють: нижчі емоції, що пов'язані з безумовно-рефлекторною діяльністю, ґрунтуються на інстинктах та є їх вищим виразом (*емоції голоду, спраги, егоїзму тощо*) і вищі, дійсно людські емоції-почуття: *обов'язку, товариства, сорому*.
- Десять фундаментальних емоцій — це цікавістьцікавість, радістьцікавість, радість, здивуванняцікавість, радість, здивування, гнівцікавість, радість, здивування, гнів,

# ПАМ'ЯТЬ

- - психічний процес, який полягає в закріпленні, збереженні та наступному відтворенні минулого досвіду(інформації).

Актуальною для сучасної України є проблема *історичної пам'яті* як поле змагань за ідентичність.

# ВОЛЯ

- *здатність*, за допомогою якої мислячий розум робить вибір своїх цілей, дій та керує зусиллями у виконанні своїх прагнень; *міцне прагнення* реалізувати задум.

Сила волі залежить від щирості прагнення до мети. Це прагнення повинно мати глибинний характер, і не бути лише випадковим, смутним бажанням.

# Свобода волі – філософське питання

про те, чи розум вільний у своїх діях або рішеннях, чи вони визначені наперед, детерміновані. Філософські школи відрізняються в поглядах на те, чи всі події детерміновані (детермінізм проти індетермінізму) й у поглядах на те, чи може свобода співіснувати з детермінізмом (сумісність проти несумісності). Так, жорсткий детермінізм стверджує, що Всесвіт детерміністичний, що зумовлює неможливість **свободи волі**.

# САМОСВІДОМІСТЬ

за допомогою якої особа конкретно усвідомлює себе у своїх власних розумових діях і станах.

*Аспекти самосвідомості:*

- 1) *когнітивний* - виявляється в самовідчуттях, самоаналізі, самооцінці;
- 2) *афективний* аспект - у скромності або самолюбстві;
- 3) *регулятивний* аспект - у самоконтролі, самодисципліні.

# Умови виникнення свідомості

- природні:

- – здоровий мозок;
- – розвинута перша сигнальна система (зір, слух);
- – їжа.
- 

- соціальні:

- – праця, активність;
- – мова;
- – спілкування.

# Функції свідомості:

- - пізнавальна;
- – світоглядна;
- – цілепокладаюча;
- – оціночна (аксіологічна);
- – методологічна.
- **Об'єктивні показники розвитку свідомості:**
- – мова людини;
- – її вчинки та дії;
- – самооцінка.

# ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ (ШІ)

- ШІ — технічна (комп'ютерна) система, що має певні ознаки інтелекту, тобто здатна:
  - розпізнавати та розуміти, виконувати формально логічні операції;
  - знаходити спосіб досягнення результату та приймати рішення;
  - вчитися.

*Творче мислення - прерогатива тільки людини.*

# Суспільна свідомість

- сукупність ідей, теорій, уявлень, почуттів, вірувань, емоцій людей, настроїв, у яких відбивається природа, матеріальне життя суспільства і вся система суспільних відносин.
- Суспільна свідомість існує і виявляється у **формах** політичної, правової, моральної, релігійної і атеїстичної, естетичної та природно-наукової свідомості.

# Рівні суспільної свідомості.

- **буденно-повсякденний** (суспільна психологія  
- соціальні настрої, відчуття);
- **теоретичний** (ідеологія - система поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, в яких дається певна картина соціуму та цілі (програми) щодо закріплення або зміни існуючих суспільних відносин.

# ТЕСТ 4.

- 1. ... це загальна властивість матеріальних систем власними змінами відображати особливості взаємодіючих з ними інших матеріальних тіл.
- 2 ... - соціальні умови виникнення свідомості.
- 3. Кому належить вираз –“ я мислю, отже існую”?
- 4. ... - здібність встановлювати зв'язок між явищами в поняттях.
- 5. Назвіть рівні суспільної свідомості.
- 6. Назвіть ім'я філософа, який запропонував правителю Сіракуз Діонісію програму суспільних реформ, за що був проданий в рабство.